

SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti 2 fl. brez pošte.

Číslo 46. V torek 9. Novembra 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Kaj storiti, da se učenci navadijo pridnim biti?

Kdor vse svoje opravila in dela natanjčno, stanovitno in veselo opravlja in stori, temu pravimo, da je priden, in lastnost tako delati, se pravi: pridnost. Kdor se je naučil in navadil priden biti, je bogat, in pridnost je več vredna, kot polne skrinje zlata in srebra. Zakaj pridna glava in pridne roke so istinga alj kapital, ki obilne obresti donša in ki jo človeku nobeden — razun Boga — vzeti ne more. Priden in delaven človek tudi nema časa, na greh misliti in tudi skušnjava do tacega človeka nima toliko oblasti: lenoba in postopanje je huda mati vsake pregrehe.

Zato je treba učence že od mladih nog učiti in vaditi, da bojo pridni in delavni.

U te imeniten namen naj učitel tole stori:

1. Naj on že mladim učencem vedno kaj opraviti da: le lenčariti in postopati kar! Med opravila, ki se otročičem priležejo, pa sliši tudi igra alj igranje. Moder učitel vso svojo skerb tudi na otroško igro oberne. Zakaj igra, ako se modro vravna in vodi, velike veliko pripomaga, da so otroci zdravi in veseli, in da se telesne in dušne moči naravno razvijajo in oživljajo. Zato skerbi, ljubi moj učitelj, da bojo učenci čas delali čas pa zopet igrali. Posebno boš dobro storil na to gledati, da bojo otroci zvnaj hiše pod milim nebom igrali in se radovali; na vertu, travniku, polju, tam imaš lepo priložnost, njihove telesne čutila omikovati in jim tudi od ljubiga Očeta v nebesih pripovedovati. Le zmiram v izbi

tečeti in se gnječiti, — le v samotnih, temnih krajih igrati in se vtikati, — alj tudi pri igri na vertu same pustiti, otrokom ne dovolji. Bodi tudi pri igranju svojih učencov dober in prijazen oče in prijatelj, — bodi njim vidni angel varh, ki jih nesreče alj nevarnosti varje, pa jim nedolžnega veselja ne grena in ne kazi.

2. Naj otrokom, ki bolje dalje rastejo in se razvijajo, tudi težje dela in opravila opraviti da. Pa ne pozabi, moj brate! da otrok ostane vedno otrok, toraj taj glej, kaj se otroškim silam in močem prileže. Pretežke reči otroke ostrašijo in jim serce vzamejo. Skerbi taj, da otrokom kaj primernega delati daš; glej, da posebno igre tako vrvnaš, da učenci ne bojo več igrali, temuč prav za prav že delali, brez da bi jim to težko stalo; glej zlasti na to, da bolj odraščeni učenci vse svoje opravila in naloge o pravem in odločenem času in, kolikor je moč, dobro opravijo.
3. Naj on nobenega, tudi nar manjšiga opravila svojih učencov ne spregleda. Povsod mora on svoje oči in serce imeti; hvaliti, kar je hvale vrednega, in tudi grajati, kar je grajo zaslužilo.
4. Naj ni zadovoljen, da otroci svoje naloge le na pol in po verhu spolnujejo; bolje je, da je učitelj pri tej reči preojster, kakor da bi vse za dobro vzel in pregledal. Tirjati, da otroci toliko in tako opravijo, kolikor in kakor se od njih po pravici pričakati sme, to se pravi po zlatej sredi hoditi.
5. Naj na to gleda, da otroci to delajo, kar je njih dolžnost. Sedaj s tim sedaj s unim se pečati, druge opravila storiti, svoje dolžnosti pa zanemarati, po pravici ni delati, temuč postopati in zlati čas tratiti. To otrokom pripuščati, je nevarno in za prihodnje leta škodljivo: vsak čas ima svoje delo!
6. Naj to posebno pohvali, ako je kak učenec si posebno prizadjal in se trudil, ako je namesto igrati, svoje naloge izdelal, ako je morebiti kaj si pritergal alj kaj težavnega prevzel, da bi le svoje dolžnost zvesto spolnil.

7. Naj jim priložnost da občutiti, kako dobro in sladko da je za človeka, da pridno dela, se trudi in poti, naj jim pove in pokaže, da mora vsak človek, ako hoče na zemlji srečen, vesel in spoštovan biti, svoje opravila lepo in tanjko opravljati: ptica je stvarjena, da ferči, riba, da plava, in človek, da dela; kdor ne dela, tudi naj ne jě.

8. Naj pa tudi vse po pravici in resnici poplača: vsako lepo in zvesto storjeno delo naj dobi svoje plačilo. Pri tem pa učitelj nema na to gledati, kdor ima bolj glavico in bolj dušne sposobnosti; temuč kdor ima bolj voljo, in kdor je storil, kolikor in nar bolj da je mogel. Glej v sv. evangelj! Delavci, ki so le edno uro delali, so prejeli ravno tisti denar, kakor uni delavci, ki so cel den delali, žejo in gorkoto ter-peli. Učitelj uči se od pravega, od božjega učitelja! —

Kako da bodo otrokom povesti vsečne in koristne.

(Dalje.)

6. košček.

Se bojim, da ste našiga Erika že pozabili. Do kod smo ga spremili? Kje smo ga pustili? — Kaj si je mislil, ko si je v svojej vrečici pomorančine lupine pozabil? kako pravimo vrēči, vrēči po koroškim? — Kaj je njegova mati napravljala iz takih lupin? — Kaj je vidil, ko je ravno to mislil? — Res, ravno tada, sem djal, je neki varej prederznico odperl. — Kaj beseda varej pomeni, bodemo pozneje slišali. — Erik stopi precej k njemu — saj ni bil berač, hotel je svoje blago ptujcu prodati.

Varej, ime mu je bilo Viloni, je bil majhen, okrogel mož, rudečega dobro rejenega obličja, iz kterega je dvoje jasnih oči blisketalo.

„Kaj pa čem s tim?“ praša smejaje se.

„I, menim, da ste gospod, ki dišeče reči prodaja!“

„To se ve da.“

„Nu, tak morete iz teh lupin olja nažeti.“

„Pa to bi dalo jedva (komej) nekoliko kapljic.“

„Nekoliko kapljic tudi ne smemo zaničevati.“

„Prav, pa ta pest (šaka) jih ni več vredna, kot en belič.“

„Beliča tudi ne sme zavreči, zlasti ga ne sme zaničevati, kdor ga nema, kot jas, in kdor je lačen, kot jas.“

Naravna iskrenost dečkova se je možu dopadla. Treba mu je bilo učenca, in ko je zvedel, da je Erik od poštenih in pobožnih starišev, in ko je sicer iz njegovih odgovorov pobožno in pošteno serce se spoznati dalo, ga je pobaral: ali bi hotel se njegove umetnije učiti. Prijetniši ponude ni moglo biti za Erika; kar zleti v prodavnico, verže vrečico od sebe, se ročno vsakega dela prime, in že v prvim trenutku je tukej kakor doma.

Blagi Vilani je bil urnega dečka kaj gmeten; toda gospodinja Vilanija, skopa njegova žena, ni bila enake misli. Spoznala je res, da je treba učenca; toda moral bi biti pošten sosedski sin znanih ljudi.

Na mesto njega pa lej! — berača, ki ničesar ni seboj prinesel, kot šako (pest) pomarančnih lupin. Treba bi bilo ga obleči, in nasititi — to gospodinji ni bilo po godu, in gospodar si je moral dolgo časa prizadevati, prej da je Eriku v hiši kotček dovolila.

Potem takem se veselih dni nadjati ni mogel. Kako marljiv in zvest in zatorej ljub da je svojemu gospodarju bil, gospodinji se ni mogel ne vslužiti, ne prikupiti. Karkoli je storil, je bilo njegova dolžnost, kar mu je ona dala, njena milost. Kjerkoli in karkoli je mogla mu je življenje ogrenila, in gotovo bi mu nikolj jesti, da bi se nasitil, ne bila dala, ko bi se včasi Vilani za njega ne bil potegnul. Erik je terpel in molčal, in jej vse iz serca prizanesel. Štiri leta so mu tako pretekle. Dobro volje je bil vedno, akoravno je stradal, in dostikrat terdi krušek, ki mu ga je terdoserčna gospodinja s poruganjem in zasramovanjem rezala, s britkimi solzami namakal. Ljubil je svojega miliga gospodarja, ki pa kar naglama umerje. —

Ostavimo ga spet za nekoliko časa. Poln zaupanja je v službo stopil, cele štiri leta dosti preterpel, in stradal, toda zmiraj vesel ostal, in Boga za prijete dobrote hvalil. Ta je prava sreča človeka, če on ve, reve in težave s veseljem prenesti. Veste zakaj? — pomislimo h čemu je li terplenje dobro — zlasti mladimu člo-

veku! — Sv. pismo pravi: zlato se očišča v ognju, človek pa v nadlogah. — Kaj bode, če konja dolgo časa brez dela dobro v hlevu rediš, in ga po tem vprežeš, al pa spustiš? — In mlad človek kaj bode počenjal, če mu je predobro? —

Rekel sem, da je Erikov gospodar v arej bil. Kaj se pravi variti je vam znano. Alj tudi pri vas kaj varite? kdo vari? kaj varijo mati? — Kaj pa je Vilani varil? kaj se iz pomarančnih lupin napravlja? — Lejte ne le iz lupin, tudi iz sadja mnogih zelišč ali rastlin se olej in druge sladke pitja varijo. Poznate li rozoljo? — slivovca? Takim pijačam se ponavadno pravi žganje — veste zakaj? — Ali ste čuli, kako se napravljajo? Vam čem povedati — (učitelj to razloži, kakor dobro koli more, in od žganja hočemo se še drugo pot več pogovoriti. — Popišite, kar se je vam dans posebno dopadlo.)

(Dalje sledi.)

Bogastvo ne osreči vselej.

(Povest.)

Svoje dni je živela vdova, ki ni bila ravno bogata, ki je pa vendar toliko premoženja imela, da bi bila lahko vse svoje žive dni pošteno in ne po siromaško živela. Imela je hišico brez dolgov, po zimi gorko staničico in postljico, in lakote jo je varoval njen kolovrat.

Imela je pa tudi bogatega bogatega brata. Brat vmerje in ji vóli silno premoženje, ktero si je bil z velikim trudom in pridom pridobil. To preveliko premoženje, ki ga ona po bratu dobi, jo tako omami, da ni več védla, kaj dela. Njena hišica ji več ne dopade, hišno orodje ji je preslabo, in sramota bi bila — si misli — se dalje s kolovratom pečati. Vse poprodá, in boljše reči pridejo na mesto slabših. Sosede, s kterimi si je bila popred toliko dobra, zdaj pisano pogleduje, kakor da jih nebi poznala. Le prilizovavce, ki so jo naj srečnejšo in naj bogatejšo ženo imenovali, si je mislila prijatele, ter jih ni nikdar s praznim želodcem in s praznimi rokami od sebe pustila. Njeni družini se je tako dobro godilo, da nikdar tega; hlapci so se bahali, kot naj večji gospodi, dekcle se

šopirile, kot naj večje gospe. V vsih gosposkih družinah je hotela ona zvonec nositi, to je prva in naj imenitniša biti. Celo za denarje igrati je začela, in si v čast štela, če je veliko zgubila.

Mlad gizdalín, ki je bil vse svoje premoženje zaigral, bi se rad ž njenim bogastvom pomogel, ter jo snubi. Ker je bil žlahtnega stana, se častilačna žena z veseljem ž njim omoži, upaje, da bode zdaj še bolj slula, kot popred.

To pa je bil ravno pravi pot do siromaščine. Kar koli sta poželela, vsaka še tako draga reč se je morala kupiti; jedla, pila, oblačila in vozila sta se skoraj po kraljevsko, tako da je šlo lepo premoženje kmalo rakom žvižgat; zakaj pregovor pravi: **Dobre volje mošnje kolje.** Celo zadolžila sta se. Mož, ki je od sile vinske slaščice pil, do dobrega zbolí in vmerje. Zdaj veršijo od vsih strani posojivci in tirjajo svoje denarje. Hiša in vse, kolikor je bilo še premoženja v blagu, je bilo prodano; samo to, kar je bilo na njej, so ženi pustili. Zdaj se verne sopet k ljudem, ki so bili njeno hišico kupili, ter jih prosi za božjo voljo, da bi ji v njej prostorček odkazali, kjer bi predla. Res je sopet predla, samo da ne tako veselega in zadovoljnega serca, kot nekdanj. U.

Polno drevce.

Oče in sinček gresta v vertec, kjer je bilo veliko drevesic, polnih najlepšiga sadja. Ko se po vertecu gori in doli sprehajata, zagleda sinček neko drevce, ki je bilo polno sadja, tako da se je že šibilo in skorej do tal pripognjeno bilo. Oče prinesejo pripravne količke, in drevce podprejo. Po tem govore takole z sinčekom: **Vidiš Tonče, so djali, to drevce bi ne bilo moglo svojiga sada do konca prinesiti, ko bi ga podperl ne bil, gotovo bi se bilo razkrehnilo in polomilo, in bi nam ne bilo sadja več doneslo.** — Ravno tako se tudi z ljudmi godi. Če ima človek še tako dobro voljo, in želi veliko dobrega storiti, vendar ne mora sam vsega dognati, in prenesti. K vsemu dobremu nam je vedno druge pomoči potreba, ako hočemu, da bi kaj dobrega storili in dognali. Kdor se povsod le na-se zanaša, ne bo nikoli daleč prišel. Radi moramo poslušati, kar nas dobri in skušeni ljudje uče, in večkrat moramo tudi Boga prositi, da bi nam pomagal, nas podpiral in

nam naše dela blagoslovil. Ako bomo tako delali, bomo tedaj podobni drevcu, ki nam je doneslo lepega sadja. Varujmo se pa, da ne bomo kakor suho drevce, katero nobenega sadja nima. Naš nebeški učenik je sam rekel: „Vsako drevo, ki nima sadja, naj se poseka in v ogenj verže.“ Mat. 7, 19. —

Kakor drevce polno je,

Naj bo tudi serčice.

A. Praprotnik.

Dobre misli.

II. Desetek.

- 1) Delaj dobro in nikogar ne boj se.
- 2) Prijatla (druga) spoznaš v potrebi (nuji).
- 3) Modrejše je več misliti, kot govoriti.
- 4) Moder človek najde povsod očetvino.
- 5) Nigdar nije kdo ne tako srečen, ne tako nesrečen, kakor se dozdeva.
- 6) Dans meni, zajtre (jutre) tebi.
- 7) Oziraj se (glej) na konec.
- 8) Visoka glava (oholost, ošabnost) je znamenje malouma.
- 9) Dobro umreti, je treba, dobro živeti.
- 10) Ne, pregreh spoznati ino jih obstati, — temoč grešiti, se moramo sramovati.

Drobtinčice.

* (J. E.) Še ni dolgo, kar u Trušnjah (Trixen) blizo Velikovca na Koroškem ni bilo šole. Kar so pa čast. šolski sveto-vavec, gosp. Rudmaš, pred letom k nam pripotovali, smo šolo dobili, in scer prav izverstno šolo. Zraven gosp. Rudmaša se je za šolo naj bolje potegnul gosp. Jož. Nagele srenjski župan in najemnik Gornjih Trušenj. On pa ni samo le šolo na noge spravil, temuč on je tudi šolsko orodje nakupil, učenika skoz mnogotere dobre dela podpiral in šolarje skoz lepe darila razveselil. Srenji, ki tako lepo za šolo kaj mara, pa tudi Bog svoj žegen in blagoslov podeli. On je v Trušnje poslal prav dobrega in modrega učenika. Gosp. N. Tevž je za res izversten učitelj! Tega se prepričati, sem jaz že večkrat priložnost imel. Bil sem večkrat v tej

šoli, in vselej sem vesel in zadovoljen spet šolo zapustil. Vidil sem, da se gosp. Tevž prav modro obnaša, in da zna s otročiči prav serčno in prijateljsko se obhoditi. Otroci ga pa tudi tako radi imajo in tako radi v šolo hodijo, da svoje stariše lepo prosijo, da bi jih tudi prihodnje leto pustili v šolo hoditi. Lepa reč, ki se redko zgodi! Za tako lepo obnašanje so tudi gosp. dehant, Jož. Orešnik, pri šolskej skušnji g. učitelja očitno pohvalili in rekli, da so se učenci v ednem letu toliko naučili, da človek komaj verjame. U keršanskem nauku so jederno odgovarjali, brali in rajtali so — po slovensko in nemško — ko bi rezal, in vidili smo lične spise, nemške in slovenske. — Serčna hvala vsim, ki to novo napravljeno šolo podpirajo, in slava vsim starišem in otročicem, ki za šolo kaj marajo: Bog jih vse poplačaj! Pri tej priložnosti moram dve žlahtne rodovini v misel vzeti, ki res šole na vso moč podperate: to je žlahtna rodovina grof Kristalnik in grof Egger. Grof Kristalnikova rodovina, kterej Trušnje slišijo, da za šolo lepo izbo, prostorno stanovanje, nekaj polja in vertič za učitelja in vse to lepo zastonj! — Ferd. grof Egger je pa v Rudi veliko novo zidano hišo za šolo in za učitelja prepustil in zraven še nekaj polja; sosesčina pa da iz srenjske denarnice učitelju na leto 200 gld. Grof Egger pa tirja, da se mora v Rudi tudi sadjoreja učiti, alj kar noče polje dalej učitelju prepustiti. Slišim, da grof Egger tudi na Bistrici (Feistritz) pri Svečah šolo močno podpomaga. On da izbo in klopi za šolo, in tudi stanovanje za učitelja čisto zastonj. To so pravi dobrotniki in prijatelji bornega ljudstva, ki si prizadevajo človeški um zmodriti in človeško serce požlahtniti! Bog daj obilno taciš po deželi.

* Visokovredno Kerško škofijstvo je nek ministerstvo uka prosilo, da bi naj slovensko-nemški katekizem s Bohoričico in u koroškej slovensčini tiskan, napraviti blagovolilo. Te dni je prišel odgovor iz Dunaja, pa tak, da tistim gospodom gotovo ni po godu. Visoko ministerstvo je zaukazalo, naj da se napravi slovensko-nemški katekizem pa s novimi pismenkami in s slovniškimi oblikami deržavnega zakonika. Bravo! —

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.

*menda ne pišejo nemškega, j gotičkimi pismenkami, se j
lišjo bohoričico v tole !!)*